

SLOVENSKÁ LITERATÚRA V POREVOLUČNOM A MATIČNOM OBDOBÍ

Literárny život po revolúcii 1948/1949 možno rozdeliť na 3 obdobia:

1. 1849 – 1859

- ✓ roky absolutizmu
- ✓ literárny život stagnoval

2. 1860 – 1867

- ✓ uvoľnenie politického života
- ✓ zvýšená aktivita romantikov, živá publicistika

3. 1868 – 1875

- ✓ formovanie mladej generácie
- ✓ odumieranie romantizmu v literatúre i v myslení

- **1. OBDOBIE: 50. ROKY**

- porážka revolúcie
- absolutizmus viedenskej vlády – Alexander Bach sa stáva ministrom vnútra (1852 – 1859)
- tlačový zákon, cenzúra, maďarizácia bránili rozvoju národného života
- 1852 prestali vychádzať Hurbanove Slovenské pohľady
- dohoda medzi katolíkmi a štúrovciami o reforme spisovného jazyka:
  - **Martin Hattala: Krátka mluvnica slovenská**
    - podľa Hodžových návrhov upravil Štúrovu slovenčinu (etymologické hľadisko)
- vychádzajú almanachy:
  - Nitra
  - Concordia
  - Lipa

+ nové literárne časopisy

- Katolícke noviny
- Cyril a Metod
- Cirkevné listy

- **2. OBDOBIE: 60. ROKY = MATIČNÉ OBDOBIE**
  - po páde Bachovho absolutizmu nastalo uvoľnenie režimu
  - začal vychádzať politický časopis Pešťbudínske vedomosti – hlásal rovnoprávnosť národa
  - **1861 – v Turčianskom sv. Martine – memorandové zhromaždenie**
    - prítomní tu prijali dokument **Memorandum národa slovenského**
      - žiadalo uznanie slovenského národa a slovenského jazyka v rámci Uhorska
      - z týchto požiadaviek uznal panovník iba malú časť
  - boli zriadené **3 slovenské gymnáziá – vyššie v Revúcej, nižšie v Martine a v Kláštore pod Znievom**
  - zásluhou biskupa Štefana Moysesa sa aj na banskobystrickom gymnáziu stala slovenčina rovnocenným jazykom maďarčiny a nemčiny
  - **1863 – založená Matica slovenská v Martine**
    - predseda: katolícky biskup Štefan Moyses
    - podpredseda: evanjelický superintendent Karol Kuzmány
    - jadro programu Matice slovenskej tvorili kultúrne a literárne otázky
    - vydávala letopisy, zborníky, kalendáre, čítanky, učebnice ► šírila literárny jazyk a osvetu medzi ľudom
  - vychádzajú časopisy: Sokol, Černokňažník
    - + almanachy: Lipa, Minerva, Tábor
  - uvoľnenie politického života ► diferenciácia politických postojov na Slovensku
  - vzniká nová politická strana – **Nová škola**, ktorá sa snaží o dorozumenie s maďarskou stranou na princípe národného federalizmu
  - predstavitelia: Koloman Banšell, Ján Palárik, Pavol Országh Hviezdoslav
-
- **3. OBDOBIE: PRELOM 60. A 70. ROKOV**
  - **1867 – rakúsko-uhorské vyrovnanie: zanikli vyhliadky na spravodlivé riešenie postavenia Slovákov ako národa**
  - boli zatvorené slovenské gymnáziá aj Matica slovenská
  - nastalo obdobie otvorenej maďarizácie
  - štúrovci sú na ústupe, dávajú priestor novej mladej generáции – realistom

Gustáv Kazimír Zechenter – Laskomerský

- * 1824 v Banskej Bystrici v rodine úradníka
  - neštudoval so štúrovcamí nepodľahol romantizmu
  - lekár, mal záujem o prírodné vedy
  - + 1908 Kremnica
-
- prispieval do časopisu Černokňažník, do Národných novín - ironizoval domácu i zahraničnú politiku
-
- zbierka humoresiek **ZOZBIERANÉ ŽARTY A ROZMARY**
    - slovná i situačná komika
    - niektoré majú autobiografický charakter
      - **RADVANSKÝ JARMOK**
      - **ŠTUDENTSKÝ MAJÁLES**
      - **CESTOVANIE NA VAKÁCIE**
        - spomienky na mladosť
        - jazyk ľudový, stručný
-
- novela **LIPOVIANSKA MAŠA** s podtitulom *ROZPRÁVKA ZO ŽIVOTA ĽUDU SLOVENSKÉHO*
    - prelínajú sa tu prvky sentimentálneho romantizmu s dokumentárnym realizmom
    - romantická láska medzi Aničkou Dymákovou a Jankom Dubcom » intrigy, prekážky zo strany iného obdivovateľa
    - romantický záver – dobro víťazí nad zlom
    - koncepcia dejá – romantická
    - kresba prírody, opis života – realistické
    - sociálna problematika
-
- G. K. Zechenter – Laskomerský priniesol do literatúry nové žánre:
    - humoreska
    - groteska
    - besednica
    - fejtón
    - anekdota
      - ich základnou tému je porekadlo, dobové heslo alebo citát z literatúry
      - tie sa stali paródiou na životný štýl malomeštiactva

Jonáš Záborský

- * 1812 Záborie
  - teológia v Prešove, filozofia v Halle » stretnutie so Štúrom, mali odlišné názory na zemianstvo
  - pôsobil na mnohých miestach, po požiari fary v Rankovciach mal existenčné problémy
  - prestúpil do katolíckej cirkvi, namiesto profesorského miesta na teologickej akadémii sa stal kaplánom na nemeckej fare
  - po revolúcii odišiel do Viedne, tu redigoval *Slovenské noviny*
  - v staroslovenčine vydať zbierku **ŽEHRY**
    - štúrovci dielo odsúdili
  - znechutený nedorozumeniami s predstaviteľmi národného a politického života sa utiahol na biednu faru v Župčanoch, tu umrel 1876
-
- Záborský začínať ako klasicistický básnik
  - podľa antických vzorov písal bájky, ódy, epigramy, básne
    - zbierka básní **BÁJKY**
    - náboženský epos **VSTÚPENIA KRISTA DO RAJA**
      - publikoval z neho len časť pod názvom **VSTÚPENIE KRISTA DO PEKIEL**
-
- po páde Bachovho absolutizmu sa Záborský zapojil do osvetového, vedeckého a kultúrneho života
  - venoval sa historickým výskumom, prispieval do časopisov, písal drámy
  - napísal vyše 30 drám a komédií
  - prevažujú historické hry
-
- veselhora **NAJDÚCH**
    - príbeh okolo nemanželského dieťaťa mladého zemana Gejzu Kobozyho a sedliačky Maňuše Rojkovičovej
    - ďalšia zápletka – voľby slúžneho
    - ostrá kritika mravného úpadku zemianstva
-
- Záborského próza – kritické zobrazovanie vtedajších pomerov, dokumentárnosť, vlastné skúsenosti
  - realistický, až naturalistický pohľad na prítomnosť
    - **PANSLAVISTICKÝ FARÁR**
    - **HLOVÍK MEDZI VZBÚRENÝM ĽUDOM**
    - **ŠOFRÁNKOVCI**
    - **CHRUŇO A MANDRAGORA**
    - **FAUSTIÁDA**
      - satira na uhorské pomery

- hlavná postava – doktor Faust – sa vyberie do Kocúrkova
  - zážitky Fausta v Kocúrkove – spozná pánov » predstavuje uhorské panstvo po roku 1848
  - v Kocúrkove má Faust poraziť obra Puchora, ktorý je symbolom Bachovho absolutizmu
  - použil fantastické prvky, to mu umožnilo nebrať ohľad na nejaké logické súvislosti
-
- ostrá satira na zemianstvo a byrokraciu **DVA DNI V CHUJAVE**
-
- patrí medzi spisovateľov inklinujúcich k realizmu
  - Záborský idealizuje prácu vzdelancov
  - opisuje bezútešný stav dedinskej chudoby
  - podáva pravú analýzu spoločenských vzťahov v Uhorsku v 2. polovici 19. storočia

Ján Palárik

- * 1822 Rakov na Kysuciach, rodina učiteľa
- štúdium teológie v Ostrihome, Bratislave, Trnave » racionalisticko – liberálne názory, nemecká a francúzska literatúra
- 1848 / 49 kaplán v Starom Tekove
- po revolúcii pôsobil ako kaplán vo Vindšachte (Štiavnické Bane)
- tu vydával časopis náboženského zamerania **CYRIL A METOD**
  - požiadavka demokratizácie cirkevného života
  - požiadavka zriadiť nové arcibiskupstvo v Trnave alebo Nitre
  - požiadavka zriadiť katedry slovenského jazyka a literatúry v uhorských seminároch » 1–mesačné cirkevné väzenie
  - cirkevná vrchnosť bez jeho súhlasu vydala vyhlásenie, že sa zrieka svojich názorov » podlomené zdravie
  - za trest dostal nemeckú faru v Pešti, tu redigoval **KATOLÍCKE NOVINY**
    - obhajoval spisovnú slovenčinu
    - žiadal spriemyselenie Slovenska
- po páde Bachovho absolutizmu spolupracoval s Maticou slovenskou
- zúčastnil sa založenia politickej strany **NOVÁ ŠKOLA**
- keď videl, že predsedzuje promaďarskú politiku, prestal s ňou spolupracovať
- bol činný aj ako osvetár » napísal učebnice náboženstva, čítanky, gramatiky
- význam jeho literárnej činnosti – v dramatickej tvorbe
- veselohry uverejňoval v almanachoch Concordia, Lipa
- reagoval nimi na aktuálnu situáciu v národnom živote
- komédie omylov
- komika: *slavné skomoleniny*
zámena osôb
preoblečenia
nedorozumenia
- veselohra **INKOGNITO**
  - nadviazal ňou na kocúrkovskú tematiku Jána Chalupku
  - zblížovanie vlasteneckej inteligencie a odrodilého mešťianstva
  - zámena osôb, láskavý humor

- veselohra **DROTÁR**
  - oslava predstaviteľa slovenského ľudu v odnárodenom mešťianstve
  - zámena osôb a charakterov
- veselohra **ZMIERENIE ALEBO DOBRODRUŽSTVO PRI OBŽINKOCH**
  - spoločenské a národné zmierenie šľachty a ľudu
  - dvojnásobná zámena – zámena postáv mala byť skúškou skutočnej lásky
    - grófka Eliza Hrabovská » spoločníčka Miluša Oriešková
    - barón Ľudovít Kostrovický » inžinier Rohon
  - Palárik využíval hovorový jazyk, aforizmy, príslovia, porekadlá » veselohry blízke ľudu, divákom

ZMIERENIE ALEBO DOBRODRUŽSTVO PRI OBŽINKOCH

Hlavná myšlienka tejto Palárikovej hry: ozajstné vlastenectvo je nemysliteľné bez lásky k ľudu a môže zaimponovať i šľachtickým kruhom, u ktorých vie získať rešpekt i úctu.

Šľachtické kruhy v hre predstavuje **grófka Eliza Hrabovská** a nositeľ maďarónstva, **barón Lajoš Kostrovický**. Predstaviteľkou národovstva je dcéra uvedomelého učiteľa, **Miluša Oriešková**, ktorá je spoločníčkou grófky Hrabovskej. Palárik postavil v hre proti sebe dva národnostné tábory, no nechce, aby sa medzi nimi vyhrotili konflikty, práve naopak, chce, aby sa obe strany pomerili.

Na vyjadrenie svojej myšlienky použil autor zaujímavý dej, v ktorom rozvinul princíp hravosti a napínavosti a navyše ho znásobil obratnou a dôvtipnou konverzáciou, bohatou na aforizmy. Hravosť a napínavosť deje podporila aj dvojitá zámena postáv:

Grófka má prijať svojho ženicha, baróna Kostrovického, ktorému je už dávno slúbená. Ale pretože barón bol veľa rokov v zahraničí, Eliza nevie, ako vyzerá. Aby vyskúšala jeho lásku a spoznala jeho povahu, vydáva sa za jednoduché dievča z ľudu. Baróna neprijíma teda ona, ale jej spoločníčka Miluša, prezlečená do grófskych šiat. Ale ani ten, kto sa predstavil ako barón, nie je v skutočnosti Lajoš Kostrovický, ale jeho priateľ, **inžinier Rohon**: mladí páni si totiž tiež vymenili úlohy.

Miluša si hneď na začiatku stretnutia neodpustí prísne pokarhanie venované odrodilcom. Tým si sice získala inžiniera Rohona, hrajúceho sa na baróna, ale na baróna neurobila najlepší dojem. Jemu sa väčšmi zapáčila mladá žnica, ktorá bola práve u grófky. Miluša neudrží tajomstvo o zámene a povie inžinierovi Rohonovi, že nie je grófka. Rohon potom drží Elizu a Milušu v napäti, ale napokon aj on prezradí, že nie je barón. V tej chvíli o zámene postáv nevie len barón Kostrovický. Ten sa tak zahľadel do krásnej rolnickej dievčiny, že sníva iba o nej. Dokonca zašiel aj do dediny a každého sa tam na ňu vypytoval.

Komédia vrcholí, keď Miluša, ktorá sa naďalej vydáva za grófku, sama ponúkne svoju ruku barónovi. Tvrdí, že jej nezdvorilé prijatie a kritika barónovej maďarománie boli len skúškou jeho lásky.

Barón je zaskočený, nevie, ako sa má vyvliecť z nechceného manželstva. Zachránia ho však prichádzajúci ženci na čele s krásnou žnicou, do ktorej je zaľúbený. Pritom spievajú krásne slovenské piesne, ktoré aj baróna chytia za srdce. Až vtedy sa Miluša a Eliza nad ním zlútujú a povedia mu pravdu. Obidve povedia svoje *áno*, keď ich mladí páni požiadajú o ruku: Eliza sa definitívne slúbi barónovi Kostrovickému a Miluša inžinierovi Rohonovi.

Zmierenie grófky a baróna nemalo iba osobný význam, ale malo zmieriť aj Maďarov so Slovákm a šľachtu s obyčajným ľudom.